

Юрченко В. Документальні матеріали Центрального державного історичного архіву України у Львові про діяльність земських судів Галичини у XV–XVIII ст.	77
Яценко О. Роль архіву Коша Нової Запорозької Січі у збереженні історичної спадщини Козацько-гетьманської держави.....	81

**АРХІВНІ, БІБЛІОТЕЧНІ ТА МУЗЕЙНІ УСТАНОВИ ЯК ОСЕРЕДКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ**

Підсекція 2

Charfeddine I. Les registres des rabbins-notaires de Tunisie rédigés en judéo-arabe maalaq (1865-1969) et conservés aux Archives Nationales de Tunisie.....	85
Mitric O. Le livre slavon imprimé dans des anciens centres typographiques de l'Ukraine de la bibliothèque du monastère Suchevisita.....	90
Бем Н. Архівні документи III конференції КП(б)У як джерело дослідження реалій українського села навесні – літом 1932 року.....	94
Березовська О. Інформативні ресурси архівних документів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України як джерела з історії української академічної науки.....	98
Бондаренко В. Віртуальна виставка як інструмент представлення бібліотекою національного культурного надбання.....	102
Gordukalova G., Goncharova V. Bibliometrical appraisal of performance of virtual reference services in libraries.....	106
Гранчак Т. Національні бібліотеки як осередки збереження і формування національної пам'яті в умовах поширення інтернет-технологій.....	109
Коник О. Каталог громадської бібліотеки як індикатор соціокультурної ситуації в Херсоні та інтелектуальних запитів його жителів. 1872–1896 рр. ...	113
Коник Ю. «Незручна» національна пам'ять: нищення документів у Херсонській губернії в 1918–1922 рр.....	117
Левицька Н. Історичні архіви XIX – початку XX ст. – головні осередки історико-культурної спадщини України.....	121
Маренець Л. Реальна освіта на Єлисаветградщині за фондами Державного архіву Кіровоградської області.....	125
Матяш І. Архіви як установи пам'яті (за матеріалами зарубіжної історіографії).....	129
Мицик Ю., Тарасенко І. Фонд «Архів митрополита Іларіона (Огієнка)» в архіві консисторії УПЦ в Канаді (листування діячів української науки і культури).....	133
Міхно О. Науковий об'єкт «Колекція стародруків Педагогічного музею України» (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.), що становить національне надбання: збереження, вивчення, популяризація.....	137

Міхно О. Науковий об'єкт «Колекція стародруків Педагогічного музею України» (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477—1923 рр.), що становить національне надбання : збереження, вивчення, популяризація / О. Міхно // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7—9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І. І. та ін. — К. : «Талком», 2015. — С. 137—141.

НАУКОВИЙ ОБ'ЄКТ «КОЛЕКЦІЯ СТАРОДРУКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ» (РУКОПИСИ, СТАРОДРУКИ ТА РІДКІСНІ ВИДАННЯ 1477-1923 РР.), ЩО СТАНОВИТЬ НАЦІОНАЛЬНЕ НАДБАННЯ: ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВИВЧЕННЯ, ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ

Олександр Міхно – к.п.н., директор музею
Педагогічний музей України (м. Київ, Україна)

SCIENTIFIC OBJECT «COLLECTION OF EARLY PRINTED BOOKS PEDAGOGICAL MUSEUM OF UKRAINE» (MANUSCRIPTS, EARLY PRINTED BOOKS AND RARE EDITIONS 1477-1923), THAT IS NATIONAL PROPERTY: PRESERVATION, STUDY, PROMOTION

Oleksandr Mikhno – PhD, museum director
Pedagogical Museum of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

The article presents the history of the formation of a scientific object that is national property (number of units of storage, structure, inclusion in the State Register etc), provides a list of works on research and promotion of scientific object (scientific expertise, restoration, electronic copies, microfilm, electronic catalog, exhibitions etc).

Ключові слова: national property, scientific object, Pedagogical Museum of Ukraine, early printed books, rare editions, books collection.

Педагогічний музей України – один із найстаріших київських музеїв. Свою діяльність він розпочав у 1902 р., однак на початку 1920-х рр. музей було ліквідовано. Відновлено його функціонування згідно з Постановою Ради міністрів УРСР «Про створення Республіканського педагогічного музею в м. Києві» №172 від 18.04.1983 р. Постановою Кабінету міністрів України №335 від 16.06.1992 р. «Питання Академії педагогічних наук України» Педагогічний музей України передано у підпорядкування Академії.

Станом на 01.01.2015 р. фонди музею нараховують понад 46 тисяч одиниць зберігання, зокрема, це безцінні примірники книг, що є частиною національного культурного надбання держави. У 2001 р. колекцію стародруків Педагогічного музею України визнано науковим об'єктом, що становить національне надбання (Постанова Кабінету Міністрів України №1709 від 19.12.2001), а у 2009 р. Міністерством освіти і науки України цю колекцію внесено до відповідного Державного реєстру (свідоцтво № 81 від 19.02.2009).

Формування колекції стародруків та рідкісних видань, які увійшли до складу наукового об'єкту, відбувалося у музеї в середині 1980-х років шляхом закупівлі у київських букіністичних крамницях та надходжень від приватних осіб. Але більшість стародруків надійшла у фонди музею завдяки наполегливим невтомним пошукам під час відряджень до Житомирської, Івано-Франківської та

Тернопільської областей тодішнього вченого секретаря музею Сергія Пшеничного. Переважну більшість рідкісних видань XIX - поч. XX ст. до фондів музею було передано з Державної історичної бібліотеки УРСР, бібліотек Міністерства освіти УРСР, Житомирського педагогічного інституту, Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, музею книги і друкарства.

У 2007 р. у Педагогічному музеї України було створену спеціальну комісію, яка виокремила із загального фонду музею найцінніші видання, що увійшли до складу наукового об'єкту, що становить національне надбання. Повна назва наукового об'єкту – «Колекція стародруків Педагогічного музею України» (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.). Книги, що увійшли до колекції, відібрано відповідно до пріоритетного для нашої держави українознавчого підходу: визнання книжковими пам'ятками насамперед україномовних видань педагогічного змісту до 1923 р., а також усіх педагогічних та історико-культурних видань цього ж періоду, випущених на українській території чи тих, які за своїм змістом стосуються вітчизняної освіти і педагогічної науки, в тому числі виданих у Російській імперії до 1917 р. та СРСР до 1923 р. Такі часові межі зумовлені, з одного боку, закінченням періоду визвольних змагань, видання якого через різні причини (зміни влади, розруху, національне відродження, цензурні переслідування) є апріорі дуже рідкісними й цінними, а з другого – налагодженням Книжковою палатою системи державної реєстрації друку (1923).

Науковий об'єкт, що становить національне надбання – це унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме негативні наслідки для розвитку науки та суспільства [1]. Основні завдання Педагогічного музею України зі збереження та забезпечення належного функціонування наукового об'єкту такі: організація і збереження наукового об'єкту (повна інвентаризація рідкісного фонду, виділення книжкових пам'яток із загального фонду, їх упорядкування, забезпечення надійного збереження); наукове вивчення складових об'єкту та формування окремих колекцій; організація та ведення довідково-пошукового апарату (науково-бібліографічна обробка та введення в науковий обіг); створення електронних копій колекції; надання доступу відвідувачам до наукового об'єкту.

Станом на 01.01.2015 р. науковий об'єкт «Колекція стародруків Педагогічного музею України» (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.) нараховує понад чотири тисячі одиниць зберігання і складається з десяти колекцій: «Рукописи XVIII–XIX ст.», «Інкунабули», «Кириличні видання XVII – поч. XX ст.», «Видання гражданського друку XVIII – першої третини XIX ст.», «Стародруки латинським шрифтом XVI-XVIII ст.», «Педагогічна україніка 1842–1923 рр.», «Українська дитяча книга 1885–1923 рр.», «Розвиток наук у XIX – першій чверті XX ст.», «Журнали педагогічної та історико-культурної тематики 1834–1923 рр.», «Картографічні видання XVIII – поч. XX ст.».

Протягом 2007-2014 рр. із науковим об'єктом було здійснено такі види науково-дослідної, науково-фондової та науково-експозиційної роботи:

- створення списку видань наукового об'єкту, який містить такі позиції: (1) номер за порядком, (2) інвентарний номер, (3) автор, назва книги, (4) видавництво, (5) місце видання, (6) рік видання, (7) кількість сторінок, (8) фізичний стан, (9) код видання відповідно до «Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і

цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання» [2]: СР (рукописи), І (інкунабули), ІС (іноземні стародруки 1551-1800 рр.), Кир. (видання кириличного друку до 1800 р.), Гр. (видання гражданського друку до 1830 р.), ЕОУ (українські видання 1861-1923 рр.), ЕОР (російські видання 1831-1923 рр.), ЕОІ (іноземні видання 1801-1900 рр.). Також у списку відображено такі види робіт із зазначенням року їх виконання: експертиза, оцифрування, реставрація, створення муляжів, мікрофільмування;

- створення паспорту наукового об'єкту та паспортів колекцій, які є його складовими;

- наукова експертиза 198 од. зберігання стародруків та рідкісних видань (виконана фахівцями Відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та Національного науково-дослідного реставраційного центру);

- реставрація 57 од. зберігання стародруків та рідкісних видань (виконана фахівцями Центру консервації і реставрації Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського);

- створення муляжів стародруків для експонування у стаціонарній експозиції музею «Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні від найдавніших часів до 1945 р.» (7 одиниць);

- створення електронних копій 384 од. зберігання стародруків та рідкісних видань (понад 110500 сторінок). До всіх оцифрованих видань забезпечено доступ у локальній комп'ютерній мережі музею;

- мікрофільмування 18 стародруків (6412 аркушів). Мікрофільмування здійснено фахівцями Північного регіонального центру страхового фонду документації відповідно до Закону України «Про страховий фонд документації України»;

- створення електронного каталогу наукового об'єкту: в локальній мережі музею розгорнуто веб-орієнтовану систему-каталог із використанням безкоштовного програмного забезпечення (серверна платформа Cent OS - <http://www.centos.org/>, веб-сервер Apache - <http://www.apache.org/> та фреймворк Django - <https://www.djangoproject.com/> для мови програмування Python - <https://www.python.org/>). Система-каталог не потребує специфічних налаштувань на робочому місці користувача (робота здійснюється через веб-інтерфейс в будь-якому сучасному браузері). Передбачено дві ролі для користувачів: співробітник музею (введення та редагування даних, завантаження стародруків та рідкісних книг у pdf-форматі) та гостьовий режим (навігація по колекціях, пошук книг та перегляд оцифрованих видань);

- популяризація наукового об'єкту шляхом науково-експозиційної роботи. Протягом 2007-2014 р. музеєм організовано 117 виставок, в тому числі віртуальних, на яких експонувалося понад 1500 видань, що входять до складу наукового об'єкту. Окрім того, у стаціонарній експозиції музею представлено понад 300 видань (стародруки та рідкісні видання);

- надання доступу до наукового об'єкту іншим науковим установам, організаціям. Так, у 2014 році аспірантами, докторантами, студентами та науковцями вищих навчальних закладів, учнями-дослідниками, вчителями було опрацьовано 242 видання зі складу наукового об'єкту для дослідження таких тем:

«Педагогічна спадщина С. Русової», «Компаративний аналіз повсякденного життя працівників освіти м. Києва у XIX-XX ст.», «Діяльність чехів, які проживали у м. Києві та Київській області напр. XIX - поч. XX ст.», «Приватна жіноча гімназія А. Жекуліної» та ін.;

- науково-дослідна робота співробітників музею з вивчення наукового об'єкту та оприлюднення її результатів шляхом публікації статей у фаховій педагогічній періодиці, тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій [3].

Таким чином, науково-дослідна, науково-фондова, науково-експозиційна діяльність Педагогічного музею України зі збереження, вивчення та популяризації наукового об'єкту «Колекція стародруків Педагогічного музею України» (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.), що становить національне надбання, сприяє усвідомленню ролі книги в контексті розвитку української і світової культури, збереженню історичної пам'яті, формуванню національної самосвідомості.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання : постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 року № 174 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/174-97-%D0%BF>

2. Інструкція про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання, затверджена наказом Міністерства культури і мистецтв України 20 листопада 2001 року №708 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1027-01>

3. Див.: Гайдей В. Праці вчених-математиків у колекції стародруків Педагогічного музею України / В. Гайдей, О. Міхно // XV міжн. наук. конф. ім. академ. М. Кравчука, 15-17 травня 2014, Київ: Матеріали конф. Т. 4. Історія та методика математики. - К.: НТУУ «КПІ», 2014. - С. 64-65; Малород А.Ф. Колекція «Розвиток наук в XIX - першій чверті XX ст.» Педагогічного музею України як джерело історико-педагогічних досліджень / А.Ф. Малород // Актуальні проблеми сучасних історико-педагогічних досліджень шкільної освіти : зб. тез і анотованих матеріалів XIV Всеукр. історико-педагогічної наук.-практ. конф., 14 листопада 2014, Київ. - К. : Ін-т педагогіки НАПН України, 2014. - С. 28-29; Міхно О. Інкунабули Педагогічного музею України / О. Міхно // Педагогічна газета. – 2014. – №1. – С. 6; Міхно О. Кириличні видання Педагогічного музею / О. Міхно // Педагогічна газета. – 2014. – №4. – С. 8; Міхно О. Стародруки латинським шрифтом у зібранні Педагогічного музею України / О. Міхно // Педагогічна газета. – 2014. – №9. – С. 7.